

Het belang van originele denkers

—
Albert de Booij

In onze nieuwe 21ste eeuw, die net is begonnen, verandert de wereld ingrijpender dan ooit. De agenda wordt bepaald door wetenschap en technologie en door razendsnelle ontwikkelingen en heftige meningsverschillen in godsdiensten, wetenschap, techniek, politiek en zakenleven. Nieuwe paradigma's verschijnen aan de horizon en hoewel we de contouren nog niet goed zien voelen we onbewust dat zij zich aandienen. Niettegenstaande het feit dat de tijdgeest ondefinieerbaar en onzichtbaar is, ervaren wij koortsachtige veranderingen op onze verkleinde aardbol.

De godsdienstwetenschapper Karen Armstrong spreekt in haar boek 'The Great Transformation' over de periode 800 voor Chr. tot ca. 200 voor Chr. als de 'Axial Age'. Een scharnierpunt in de geschiedenis als reactie op de ongelooflijk oorlogszuchtige,

wanhopige en wrede periode die daaraan voorafging. Mondiaal ontstond een besef dat het zo niet langer kon. En het opvallende was dat dit besef gelijktijdig ontstond in verschillende regio's; China, India, Israël, Griekenland. Invloedrijke sleutelfiguren als Confucius en Lao Tse in China, Boeddha en de mystici van de Upanishaden in India, Zoroaster in Perzië, Jeremiah en Ezechiël in Israël en Plato en Socrates in Griekenland drukten hun stempel op het leven op aarde. Terwijl spirituele krachten op zoek naar verlichting de wereld vormden ontstonden tendensen naar geweldloosheid en een besef dat lijden onvermijdelijk is. Waarden werden aangereikt waarvan onze huidige godsdiensten zijn vervreemd. Al deze denkers hadden een gouden regel gemeen: 'doe een ander niet, wat u niet wilt dat u geschiedt', een maxime die in de 18de eeuw door Immanuel Kant nieuw leven werd ingeblazen.

Bezien we de geschiedenis van de laatste 300 jaar in vogelvlucht - met de grote burgerrevoluties in Amerika en Frankrijk, de periode van de Verlichting, de enorme industriële ontwikkelingen (die begonnen in Engeland, zich verspreidden naar andere Europese landen en de komende 100 jaar plaatshebben in nog niet geïndustrialiseerde delen van de wereld), de turbulente 19de eeuw, de oorlogszuchtige 20ste eeuw met genocide, holocaust, kapitalistische ontwikkelingen en enorme politieke ideologische verschuivingen - dan ervaren wij aan het begin van de 21ste eeuw eenzelfde gevoel van het leven in een as-periode. Een transitietijd voor het herijken en opnieuw doordenken van zaken. Het lijkt alsof de 'scharniermomenten' elkaar exponentieel opvolgen. Denk aan de agrarische revolutie, zo'n 10.000 a 11.000 jaar geleden, toen we overgingen van een nomadisch naar een sedentair bestaan en steden zich ontwikkelden, de wereldwijde spirituele revoluties waarover Karen Armstrong spreekt, de industriële revolutie van de 18de eeuw en de eeuwen daaropvolgend. En in deze tijd stevenen we af op een dominantie door Azië en mogelijkwerwijs een transhumane periode.

Religie is diepgeworteld in onze wereld met daarmee gepaard gaand lijden en polariserende conflicten. Zij lijkt dit niet te kunnen reduceren. Zij zou een opening moeten geven tot veranderingen en andermans gezichtspunten. Compassie en een verbondenheid met een 'ethische' levensstijl en een houding die begrijpt dat anderen, veraf gelegen, net zo waardevol zijn als wij, zouden meer op de voorgrond moeten staan.

Er is behoefte aan noodzakelijke zelfkritiek en het uitbannen van vooroordelen. Kunstmatige dogmatische grenzen dienen te worden uitgevlakt. Maar religies lijken door machtswellust en commercialiteit te zijn uitgehold en vervreemd.

Bezien we nog eens de eerste helft van de twintigste eeuw. Een periode van absurde en surrealistische oorlogen, voorvoeld door Mahler, Charles Ives, en vele, vele andere intellectuelen van het fin de siècle en de eerste jaren van de twintigste eeuw. Sensitieve geesten. Oorlogen met als gevolg een tweede helft, waarin de mens verder is gedomesticeerd en getemd. Waarin hij leeft in een 'Human Zoo' (cf. Peter Sloterdijks 'Mensenpark') en niet meer over de muren van deze tuin heen kan klimmen, laat staan zich ervan bewust is dat er muren zijn. Een periode waarin onzichtbare sociale, economische, politieke en fiscale draden rond het

"De mens is gedomesticeerd en getemd."

individu worden geweven tot hij is ingekapseld tot menselijke larf. Een proces waardoor de mens langzaam maar zeker tot grondstof wordt gereduceerd (de term 'human resource' is al gemeengoed geworden en vinden we de normaalste zaak van de wereld). Een wereld waarin de mens wordt afgerekend op zijn economische waarde (een aantal actuarissen heeft berekend dat de 'waarde' van een mens kan worden gesteld op circa 350.000 euro. Dit in vergelijking bijvoorbeeld met andere levende schepsels, zoals een kip (ca. 2 euro), een hond (ca. 600 euro), een koe of paard (ca. 3000 euro) enzovoort. Is dit een overdreven voorstelling van zaken of bevinden wij ons al in een dergelijk proces? Een proces waarin de mens geen doel meer is maar middel (de nachtmerrie van Immanuel Kant).

Kan de mens zich nog bevrijden uit het web van wurgende en vrijheidsberovende regels? Kan hij (en wil hij) nog over de muren heen (kunnen) kijken? Elias Canetti schetst een genadeloos beeld van de mens in zijn boek 'Massa en Macht', net als de Spaanse filosoof Ortega y Gasset in zijn 'Opstand der Horden'. Denk ook aan het werk van de schrijver Kurt Tucholsky en de beklemmende visies van Franz Kafka en Oswald Spengler ('Untergang des Abendlandes').

Voor hem die zich wentelt in zelfgenoegzaamheid doet het er allemaal niet zoveel toe. Hij wenst niet te weten. Zijn leven bestaat uit werken, rendement leveren, amusement, telen en sterven. Maar het doet er wel toe voor hem die met ladders de muren wil beklimmen, hij die de onzichtbare barricades wil nemen. Voor hem die zich wil bevrijden van het keurslijf, van de maatschappelijke dwangbuizen. Het doet er toe voor hem die zich verbonden weet met de wereld en met al wat leeft en is. (Om nog maar eens met Shakespeare te spreken: "to be or not to be, that is the question" –sic). De mens die een uitweg zoekt uit de slavernij en niet gehinderd wil worden door politieke retoriek, religieuze dogma's en die niet 'behoefstig' wil worden gemaakt door de media. De laatste helft van de vorige eeuw is een schreeuw tot bevrijding van alle krachten die op ons drukken. Kan filosofie ons daarin steunen? Ja, dat kan ze zeker. Door ons een glimp te geven van gene zijde van het park, door de ladder te zijn waarlangs we kunnen klimmen. Door ons op te tillen boven de banaliteit en waan van de dag. Door ons vleugels te geven, al is het maar voor even.

Filosofen zijn mensen die centraal staan in het intellectuele leven. Maar ook in het dagelijks leven. Veelal zijn het kosmopolieten die over de gehele wereld lezingen geven. Hooggekwalificeerde commentatoren die diepgaande inzichten kunnen destilleren uit de ogenschijnlijk 'onzichtbare' tijdgeest en bij uitstek de unieke en uitdagende periode in de geschiedenis van de mensheid waarin wij ons bevinden kunnen analyseren. Het zijn denkers met een eigen positie. Met eigen zienswijzen en soms eigenzinnige opvattingen. Maar altijd kritisch. Steeds meer zien politiek en zakenleven het belang van deze onafhankelijke denkers in. Immers, zij kunnen nieuwe gezichtspunten en invalshoeken aanreiken en zodoende een belangrijke inspiratiebron zijn. Zij kunnen richting geven aan belangrijke beslissingen en samenhang zien die voor menig een verborgen blijft. Zij kunnen de ladder aanreiken om uit de doos te klimmen waarin men zichzelf heeft gegijzeld. Eigenzinnige denkers die een welkome aanvulling zijn op de vele marketing- en managementgoeroes.

Speakers Academy® stelt u in dit katern enige prominente, internationale denkers voor die als faculty member zijn aangesloten.

Een interview met Bernard-Henri Lévy en een artikel van Roger Scruton, twee vooraanstaande intellectuelen, treft u hier aan, alsmede een verslag van een gesprek met de kunstenaar, filosoof en filmmaker Frank Theys die de verbluffende documentaire 'Technocalyps' heeft gemaakt.

Top filosoof

"Heu, patior telis vulnera facta meis."
— Ovidius —

